Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

7 noiembrie 2024*

„Trimitere preliminară – Cooperare judiciară în materie civilă – Directiva (UE) 2019/1023 – Proceduri de restructurare, de insolvență și de remitere de datorie – Articolul 1 alineatul (4) – Obiect și domeniu de aplicare – Extinderea procedurilor la persoane fizice insolvente care nu sunt întreprinzători – Articolul 20 – Accesul la remiterea de datorie – Articolul 23 alineatele (1), (2) și (4) – Derogări – Excludere de la remiterea de datorie a unor categorii specifice de creanțe – Persoană fizică devenită insolvabilă – Buna-credință a debitorului – Condiții de acces la remiterea de datorie – Excluderea creanțelor publice”

În cauzele conexate C-289/23 [Corván][i] și C-305/23 [Bacigán] [i],

având ca obiect două cereri de decizie preliminară formulate în temeiul articolului 267 TFUE de Juzgado de lo Mercantil nº 1 de Alicante (Tribunalul Comercial nr. 1 din Alicante, Spania) (C-289/23) și de Juzgado de lo Mercantil nº 10 de Barcelona (Tribunalul Comercial nr. 10 din Barcelona, Spania) (C-305/23), prin deciziile din 25 aprilie 2023 și din 2 mai 2023, primite de Curte la 25 aprilie 2023 și, respectiv, la 15 mai 2023, în procedurile

Agencia Estatal de la Administración Tributaria

împotriva

A (C-289/23),

și

S.E.I.

împotriva

Agencia Estatal de la Administración Tributaria (C-305/23),

CURTEA (Camera a doua),

compusă din domnul F. Biltgen (raportor), președintele Camerei întâi, îndeplinind funcția de președinte al Camerei a doua, doamna M. L. Arastey Sahún, președinta Camerei a cincea, și domnul J. Passer, judecător,

avocat general: domnul J. Richard de la Tour,

* Limba de procedură: spaniola.

[i] Denumirea prezentei cauze este fictivă. Nu corespunde numelui niciunei părți din procedură.

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru guvernul spaniol, de A. Ballesteros Panizo și A. Gavela Llopis, în calitate de agenți;

– pentru Comisia Europeană, de J. L. Buendía Sierra, L. Malferrari și G. von Rintelen, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 16 mai 2024,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererile de decizie preliminară privesc interpretarea articolului 1 alineatul (4) și a articolului 23 alineatele (1), (2) și (4) din Directiva (UE) 2019/1023 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 iunie 2019 privind cadrele de restructurare preventivă, remiterea de datorie și decăderile, precum și măsurile de sporire a eficienței procedurilor de restructurare, de insolvență și de remitere de datorie și de modificare a Directivei (UE) 2017/1132 (Directiva privind restructurarea și insolvența) (JO 2019, L 172, p. 18).

2 Aceste cereri au fost formulate în cadrul a două litigii, între A (C-289/22) și S.E.I. (C-305/23), pe de o parte, și Agencia Estatal de Administración Tributaria (Administrația Fiscală, Spania) (denumită în continuare „AEAT”), pe de altă parte, în legătură cu cererile de remitere de datorie depuse de A și de S.E.I. în cadrul procedurilor de insolvență care îi privesc.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

3 Potrivit considerentelor (21) și (78)-(81) ale Directivei privind restructurarea și insolvența:

„(21) Supraîndatorarea consumatorilor este un motiv de mare preocupare economică și socială și este strâns legată de reducerea excedentului de datorie. În plus, deseori este imposibil să se facă o distincție clară între datoriile pe care întreprinzătorii le angajează în cursul comerțului, afacerii, meseriei sau profesiei lor și cele pe care le angajează în calitate de consumator. Întreprinzătorii nu ar beneficia în mod eficient de o a doua șansă dacă ar trebui să treacă prin proceduri separate, cu condiții de acces și perioade premergătoare remiterii de datorie diferite, pentru a-și obține remiterea de datoriile angajate în calitate de întreprindere și de celelalte datorii angajate în altă calitate decât cea de întreprindere. Din aceste motive, deși în prezenta directivă nu sunt incluse norme obligatorii referitoare la supraîndatorarea consumatorilor, ar fi recomandabil ca statele membre să aplice și în cazul consumatorilor, în cel mai scurt timp posibil, dispozițiile prezentei directive referitoare la remiterea de datorie.

[…]

(78) O remitere completă de datorie sau încetarea decăderilor după o perioadă mai scurtă de trei ani nu este oportună în toate situațiile, astfel că ar putea fi necesară instituirea unor derogări de la această normă care să fie justificate în mod corespunzător de motive prevăzute în dreptul intern. De exemplu, astfel de derogări ar trebui să fie instituite în cazuri în care debitorul nu este onest sau a acționat cu rea-credință. În cazul în care întreprinzătorii nu beneficiază de o prezumție de onestitate și de bună-credință în conformitate cu dreptul intern, sarcina probei în ceea ce privește onestitatea și buna-credință nu ar trebui să le îngreuneze în mod inutil sau să le împovăreze intrarea în procedură.

(79) Pentru a stabili dacă un întreprinzător a fost sau nu onest, autoritățile judiciare sau administrative ar putea lua în considerare circumstanțe precum: natura și volumul datoriilor; data la care aceste datorii au fost angajate; eforturile depuse de întreprinzător pentru a plăti datoriile și a îndeplini obligații legale, inclusiv cele privind cerințele publice în materie de licențe și de obligația de a ține o contabilitate corectă; acțiunile întreprinse de întreprinzător pentru a face mai dificile acțiunile creditorilor; modul de îndeplinire, atunci când există o probabilitate a insolvenței, a sarcinilor care revin întreprinzătorilor care sunt și directori ai unei societăți; precum și respectarea dreptului Uniunii și a dreptului intern în domeniul concurenței și al muncii. Ar trebui să poată fi instituite derogări și în cazul în care întreprinzătorul nu a respectat anumite obligații legale, inclusiv obligația de a maximiza randamentele pentru creditori, care ar putea lua forma unei obligații generale de a genera venituri sau active. În plus, o derogare specifică ar trebui să poată fi instituită în cazul în care este necesar să se garanteze echilibrul dintre drepturile debitorului și drepturile unuia sau mai multor creditori, de exemplu în cazul în care creditorul este o persoană fizică care are nevoie de mai multă protecție decât debitorul.

(80) O derogare ar putea fi justificată și în cazul în care costurile procedurii care conduce la o remitere de datorie, inclusiv taxele autorităților judiciare și administrative și ale practicienilor, nu sunt acoperite. Statele membre ar trebui să poată prevedea ca beneficiile remiterii respective să poată fi revocate în cazul în care, de exemplu, situația financiară a debitorului se îmbunătățește în mod semnificativ ca urmare a unor circumstanțe neprevăzute, cum ar fi câștigarea la loterie sau intrarea în posesia unei moșteniri sau a unei donații. Statele membre nu ar trebui să fie împiedicate să ofere derogări suplimentare în circumstanțe bine definite și în cazul în care sunt justificate în mod corespunzător.

(81) În cazul în care există un motiv justificat în temeiul dreptului intern, ar putea fi oportun să se limiteze posibilitatea remiterii pentru anumite categorii de datorii. Ar trebui să fie posibil ca statele membre să excludă datoriile garantate de la eligibilitatea pentru remitere de datorie doar până la valoarea garanției, astfel cum este stabilită în dreptul intern, în timp ce restul datoriei ar trebui să fie tratat drept datorie negarantată. Statele membre ar trebui să poată exclude și alte categorii de datorii în situații justificate corespunzător.”

4 Articolul 1 din această directivă prevede:

„(1) Prezenta directivă stabilește norme cu privire la:

[…]

(b) procedurile care conduc la remiterea datoriei angajate de întreprinzători insolvenți; și

[…]

(2) Prezenta directivă nu se aplică în cazul procedurilor menționate la alineatul (1) de la prezentul articol pentru debitorii care sunt:

[…]

(h) persoane fizice care nu sunt întreprinzători.

[…]

(4) Statele membre pot să extindă domeniul de aplicare al procedurilor menționate la alineatul (1) litera (b) pentru a include în acesta persoanele fizice insolvente care nu sunt întreprinzători.

[…]”

5 Titlul III din directiva menționată, denumit „Remiterea de datorie și decăderile”, cuprinde articolele 20-24 din aceasta.

6 Articolul 20 din aceeași directivă, intitulat „Accesul la remiterea de datorie”, prevede:

„(1) Statele membre se asigură că întreprinzătorii insolvenți au acces la cel puțin o procedură care poate să conducă la o remitere completă de datorie în conformitate cu prezenta directivă.

Statele membre pot solicita ca activitatea comercială, economică, meșteșugărească sau profesională de care se leagă datoriile unui întreprinzător insolvent să înceteze.

(2) Statele membre în care remiterea completă de datorie este condiționată de o rambursare parțială a datoriei de către întreprinzător se asigură că obligația de rambursare aferentă se bazează pe situația specifică a întreprinzătorului și, în special, că ea este proporțională cu venitul și activele urmăribile sau disponibile ale întreprinzătorului în perioada premergătoare remiterii de datorie și că ține seama de interesul echitabil al creditorilor.

(3) Statele membre se asigură că întreprinzătorii care au obținut o remitere a datoriilor lor pot beneficia de cadrele naționale existente de sprijin în afaceri pentru întreprinzători, inclusiv de acces la informații relevante și actualizate cu privire la aceste cadre.”

7 Articolul 23 din Directiva privind restructurarea și insolvența, intitulat „Derogări”, are următorul cuprins:

„(1) Prin derogare de la articolele 20-22, statele membre mențin sau introduc dispoziții prin care accesul la remiterea de datorie este refuzat sau restricționat, prin care este revocat beneficiul remiterii sau prin care sunt prevăzute termene mai lungi pentru obținerea remiterii complete de datorie sau termene de decădere mai lungi în cazul în care întreprinzătorul insolvent a acționat în mod necinstit sau cu rea-credință, în temeiul dreptului intern, față de creditori sau alte părți interesate în momentul îndatorării, în timpul procedurii de insolvență sau în timpul achitării datoriei, fără a se aduce atingere normelor naționale privind sarcina probei.

(2) Prin derogare de la articolele 20-22, statele membre pot să mențină sau să introducă dispoziții prin care accesul la remiterea de datorie este refuzat sau restricționat, prin care este revocat beneficiul remiterii sau prin care sunt prevăzute termene mai lungi pentru obținerea remiterii complete de datorie sau termene de decădere mai lungi dacă există anumite circumstanțe bine definite și dacă astfel de derogări sunt justificate în mod corespunzător, cum ar fi în cazul în care:

(a) întreprinzătorul insolvent a încălcat în mod substanțial obligațiile prevăzute într-un plan de rambursare sau orice altă obligație legală care vizează protejarea intereselor creditorilor, inclusiv obligația de a maximiza randamentele pentru creditori;

(b) întreprinzătorul insolvent nu a respectat obligațiile de informare sau de cooperare în temeiul dreptului Uniunii sau al dreptului intern;

(c) există cereri abuzive de remitere de datorie;

(d) există o cerere succesivă de remitere într-un anumit termen de la data la care întreprinzătorului insolvent i s-a acordat o remitere completă de datorie sau i s-a refuzat o remitere completă de datorie ca urmare a unei încălcări grave a obligațiilor de informare sau de cooperare;

(e) costul procedurii care conduce la remiterea de datorie nu este acoperit sau

(f) este necesară o derogare pentru a garanta echilibrul între drepturile debitorului și drepturile unuia sau mai multor creditori.

[…]

(4) Statele membre pot exclude categorii specifice de datorii de la remiterea de datorie sau pot restricționa accesul la remiterea de datorie sau pot stabili o perioadă mai lungă premergătoare remiterii de datorie în cazul în care astfel de excluderi, restricții sau prelungiri de perioadă sunt justificate în mod corespunzător, cum ar fi pentru:

(a) datoriile garantate;

(b) datoriile care decurg din sau sunt legate de sancțiuni penale;

(c) datoriile care decurg din răspunderea delictuală;

(d) datoriile aferente obligațiilor de întreținere care decurg dintr-o relație de familie, de rudenie, de căsătorie sau de alianță;

(e) datoriile angajate după solicitarea sau deschiderea procedurii care conduce la remiterea de datorie și

(f) datoriile care decurg din obligația de a plăti costul procedurii care conduce la remiterea de datorie.

[…]”

Dreptul spaniol

TRLC

8 Legea aplicabilă *ratione temporis* litigiilor principale este Real Decreto Legislativo 1/2020 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley Concursal (Decretul legislativ regal 1/2020 privind adoptarea textului de reformare a Legii insolvenței) din 5 mai 2020 (BOE nr. 127 din 7 mai 2020, p. 31518), astfel cum a fost modificat prin Ley 16/2022 de reforma del texto refundido de la Ley Concursal, aprobado por el Real Decreto Legislativo 1/2020, para la transposición de la Directiva (UE) 2019/1023 [Legea 16/2022 privind modificarea textului de reformare a Legii insolvenței, aprobat prin Decretul legislativ regal 1/2020, în vederea transpunerii Directivei (UE) 2019/1023] din 5 septembrie 2022 (BOE nr. 214 din 6 septembrie 2022, p. 123682) (denumit în continuare „TRLC”).

9 Potrivit preambulului Legii 16/2022:

„[…]

[…] Atunci când debitorul insolvabil este o persoană fizică, procedura de insolvență urmărește să identifice debitorii de bună-credință și să le ofere o remitere parțială de datorie, permițându-le astfel să beneficieze de o a doua șansă și evitând trecerea lor în economia subterană sau într-o situație de marginalitate.

[…]

[Directiva privind restructurarea și insolvența] obligă toate statele membre să instituie un mecanism al celei de a doua șanse pentru a evita ca debitorii să fie tentați să se mute în alte țări care prevăd deja astfel de mecanisme, cu costul pe care acest lucru l-ar implica atât pentru debitor, cât și pentru creditorii săi. În același timp, armonizarea acestui aspect este considerată esențială pentru funcționarea pieței unice europene.

Una dintre modificările cele mai radicale ale noii reglementări este aceea că, în loc să condiționeze remiterea de achitarea unui anumit tip de datorii (după cum prevedea articolul 487 alineatul 2 din textul de reformare a Legii insolvenței), se adoptă un sistem de remitere pe bază de merit în care orice debitor, indiferent dacă este sau nu întreprinzător, cu condiția să îndeplinească cerința bunei-credințe pe care se întemeiază această instituție, poate avea acces la o remitere completă de datoriile sale, în afara celor care, în mod excepțional și ca urmare a naturii lor speciale, sunt considerate ca neputând face în mod legal obiectul unei remiteri. Se menține opțiunea, deja acceptată de legiuitorul spaniol în anul 2015, ca remiterea să fie acordată oricărui debitor persoană fizică de bună-credință, indiferent dacă este sau nu întreprinzător.

[…]

Buna-credință a debitorului rămâne piatra de temelie a remiterii. În conformitate cu recomandările organismelor internaționale, o delimitare normativă a bunei-credințe este stabilită prin referire la anumite comportamente obiective enumerate în mod exhaustiv (*numerus clausus*), fără a se recurge la modele de comportament vagi sau insuficient de specifice ori a căror dovedire impune debitorului o sarcină imposibilă. […]

[…]

Remiterea de datorie se extinde la toate creanțele din cadrul procedurii colective și la toate creanțele asupra masei bunurilor. Excepțiile se întemeiază, în unele cazuri, pe relevanța deosebită pe care achitarea lor o reprezintă pentru o societate justă și solidară, bazată pe statul de drept (cum ar fi datoriile aferente obligațiilor de întreținere, datoriile de drept public, datoriile care decurg din infracțiuni sau datoriile care decurg din răspunderea delictuală). Astfel, remiterea de datorie pentru creanțele de drept public este supusă anumitor limite și nu poate interveni decât la prima remitere de datorie, iar nu la următoarele. În alte cazuri, excepția este justificată de sinergiile sau de externalitățile negative care ar putea rezulta din remiterea anumitor categorii de datorii: remiterea datoriilor care decurg din obligația de a plăti costul procedurii care conduce la remiterea de datorie ar putea descuraja anumiți terți să colaboreze cu debitorul în acest scop (de exemplu avocații), ceea ce ar afecta accesul debitorului la procedură. În mod similar, remiterea datoriilor aferente creanțelor însoțite de garanții reale ar aduce atingere fără nicio justificare unuia dintre elementele esențiale ale accesului la credit și, prin urmare, bunei funcționări a economiilor moderne, și anume, imunitatea creditorului care beneficiază de o garanție reală solidă față de vicisitudinile insolvenței sau ale neîndeplinirii obligațiilor de către debitor. În sfârșit, cu titlu excepțional, instanța este autorizată să pronunțe neremiterea completă sau parțială de anumite datorii atunci când acest lucru este necesar pentru a evita insolvența creditorului.

[…]”

10 Articolul 486 din TRLC prevede:

„Debitorul persoană fizică, indiferent dacă este sau nu întreprinzător, poate solicita remiterea de datoria neplătită în termenii și în condițiile stabilite de prezenta lege, cu condiția să fie un debitor de bună-credință:

1° prin supunerea la un plan de plată fără lichidarea prealabilă a masei activelor, în conformitate cu regimul de remitere a datoriei menționat în subsecțiunea 1 din secțiunea 3 de mai jos sau

2° prin lichidarea masei activelor, caz în care remiterea de datorie va fi supusă regimului prevăzut în subsecțiunea 2 din secțiunea 3 de mai jos, în situația în care cauza închiderii procedurii de insolvență este sfârșitul fazei de lichidare a masei activelor sau insuficiența acesteia pentru a acoperi creanțele din masa bunurilor.”

11 Articolul 487 din TRLC are următorul cuprins:

„1. Debitorul care se află în una dintre următoarele situații nu va putea obține remiterea de datoriile neachitate:

1° Atunci când, în cei zece ani anteriori cererii de remitere, a fost condamnat printr-o hotărâre definitivă la o pedeapsă cu închisoarea, indiferent dacă executarea a fost suspendată sau pedeapsa a fost înlocuită, pentru infracțiuni împotriva patrimoniului și a ordinii socio-economice, pentru infracțiuni de falsificare de documente, pentru infracțiuni împotriva Trezoreriei Publice și a securității sociale sau pentru infracțiuni împotriva drepturilor lucrătorilor, cu condiția ca pedeapsa maximă pentru infracțiune să fie egală cu sau mai mare de trei ani, cu excepția cazului în care, la data depunerii cererii de remitere, răspunderea penală s-a stins, iar obligațiile pecuniare care decurgeau din infracțiune au fost îndeplinite.

2° Atunci când, în cei zece ani anteriori cererii de remitere, a fost sancționat printr-o decizie administrativă definitivă pentru o contravenție foarte gravă în materie fiscală sau pentru o contravenție privind securitatea socială ori ordinea socială sau atunci când, în aceeași perioadă, a fost adoptată o decizie definitivă de extindere a răspunderii, cu excepția cazului în care, la data introducerii cererii de remitere, acesta a achitat integral datoriile care intră în răspunderea sa.

În cazul unor contravenții grave, debitorii care au fost sancționați cu o sumă mai mare de cincizeci la sută din suma eligibilă pentru remitere de către [AEAT], prevăzută la articolul 489 alineatul 1 punctul 5, nu pot obține remiterea decât dacă, la data introducerii cererii de remitere, au achitat integral datoriile care intră în răspunderea lor.

3° Atunci când insolvența a fost declarată ca fiind frauduloasă. Cu toate acestea, dacă insolvența a fost declarată ca fiind frauduloasă doar din cauza nerespectării de către debitor a obligației de a solicita declararea insolvenței în timp util, instanța poate lua în considerare circumstanțele în care a avut loc întârzierea.

4° Atunci când, în cei zece ani anteriori cererii de remitere, a fost declarat ca fiind persoană vizată în hotărârea de calificare a insolvabilității unui terț calificată ca fiind frauduloasă, cu excepția cazului în care, la data depunerii cererii de remitere, a achitat toate datoriile care intră în răspunderea sa.

5° Atunci când nu a respectat obligațiile de cooperare și de informare față de instanța competentă în materie de insolvență și de practicianul în insolvență.

6° Atunci când a furnizat informații false sau înșelătoare ori s-a comportat într-un mod imprudent sau neglijent în momentul angajării unei datorii sau al îndeplinirii obligațiilor sale, chiar și fără ca aceasta să fi meritat o hotărâre de calificare a insolvenței ca fiind frauduloasă. […]

[…]

2. În cazurile menționate la punctele 3 și 4 ale alineatului precedent, dacă calificarea nu este încă definitivă, instanța suspendă decizia de remitere de datorie până când calificarea rămâne definitivă. […]”

12 Articolul 489 din TRLC prevede:

„1. Remiterea de datorie se extinde la toate datoriile neachitate, cu excepția următoarelor:

[…]

2° Datoriile de răspundere civilă derivate dintr-o infracțiune.

[…]

5° Datoriile care rezultă din creanțe de drept public. Cu toate acestea, datoriile pentru care gestionarea recuperării este de competența [AEAT] pot fi remise până la concurența sumei maxime de 10 000 de euro pentru fiecare debitor; pentru primii 5 000 de euro din datorie, remiterea va fi completă și, începând cu această sumă, remiterea atinge 50 % din datorie până la

maximul indicat. De asemenea, datoriile sociale pot fi remise pentru aceeași sumă și în aceleași condiții. Suma remisă până la concurența plafonului sus-menționat se aplică în ordinea inversă ordinii de prioritate stabilite prin prezenta lege și, în cadrul fiecărei categorii, în funcție de vechimea sa.

6° Datoriile care decurg din amenzi la care debitorul a fost obligat în cadrul unei proceduri penale și din sancțiuni aplicate pentru săvârșirea unor contravenții foarte grave.

7° Datoriile legate de taxele judiciare și de cheltuielile legate de examinarea cererii de remitere.

[…]

3. O creanță de drept public poate face obiectul unei remiteri de datorie până la concurența sumei stabilite la alineatul 1 punctul 5 a doua teză, însă numai cu ocazia primei remiteri de datorie, nicio sumă neputând beneficia de remitere cu ocazia remiterilor ulterioare pe care același debitor le-ar putea obține.”

13 Articolul 493 din TRLC prevede:

„1. Orice creditor afectat de remiterea de datorie va avea dreptul să solicite instanței de insolvență revocarea remiterii de datorie în următoarele cazuri:

[…]

3° Dacă, la momentul depunerii cererii, se desfășoară o procedură penală sau administrativă, astfel cum este prevăzută la articolul 487 alineatul 1 punctele 1 și 2, și, în termen de trei ani de la data remiterii în caz de inexistență sau de lichidare a masei credale sau a remiterii provizorii în cazul unui plan de rambursare, se pronunță o hotărâre definitivă de condamnare sau o decizie administrativă definitivă.

2. Revocarea nu poate fi solicitată după expirarea unui termen de trei ani de la remiterea cu lichidarea masei credale sau de la remiterea provizorie în cazul unui plan de rambursare.”

Legea fiscală generală

14 Articolul 43 alineatul 1 litera b) din Ley 58/2003 General Tributaria (Legea fiscală generală 58/2003) din 17 decembrie 2003 (BOE nr. 302 din 18 decembrie 2003, p. 44987), în versiunea aplicabilă faptelor din speță (denumită în continuare „Legea fiscală generală”), prevede:

„Următoarele persoane sau entități răspund solidar pentru datoria fiscală:

[…]

b) Administratorii de drept sau de fapt ai persoanelor juridice care și-au încetat activitatea, pentru obligațiile fiscale ale acestora care au luat naștere și care sunt pendinte la momentul încetării activității, în cazul în care nu au luat măsurile necesare pentru plata lor sau au încheiat acorduri ori au luat măsuri care au cauzat neplata.”

15 Articolul 191 din Legea fiscală generală prevede:

„1. Constituie contravenție fiscală fapta de a nu plăti, în termenul stabilit de actul normativ privind fiecare impozit, întreaga datorie fiscală sau o parte din aceasta care ar trebui să rezulte din taxarea inversă corectă a impozitului, cu excepția cazului în care aceasta este regularizată în conformitate cu articolul 27 sau a cazului în care se aplică articolul 161 alineatul 1 litera b) din prezenta lege.

[…]

Contravenția fiscală prevăzută la prezentul articol este minoră, gravă sau foarte gravă în conformitate cu dispozițiile alineatelor următoare.

Baza sancțiunii este suma care nu figurează în taxarea inversă, drept consecință a săvârșirii contravenției.

[…]

4. Contravenția este foarte gravă atunci când au fost utilizate mijloace frauduloase.

Contravenția este de asemenea foarte gravă, chiar dacă nu a fost utilizat niciun mijloc fraudulos, în lipsa plății sumelor reținute sau care ar fi trebuit să fie reținute sau [în lipsa plății] unor aconturi, cu condiția ca reținerile efectuate și neplătite, precum și avansurile imputate și neplătite să reprezinte un procent mai mare de 50 % din cuantumul bazei sancțiunii.

[…]”

Litigiile principale și întrebările preliminare

Cauza C-289/23, Corván

16 La 7 iulie 2022, A a depus o cerere de deschidere a procedurii de insolvență în privința sa și a declarat datorii în valoare de 537 787,69 euro. Întrucât la 26 iulie 2022 instanța de trimitere a declarat insolvența acestui debitor și a dispus închiderea procedurii din cauza lipsei activelor, la 28 septembrie 2022 debitorul menționat a depus o cerere de remitere completă de datorie. La 19 octombrie 2022, această instanță a admis în principiu opoziția formulată de AEAT cu privire la această remitere de datorie, ca urmare a existenței a diverse creanțe de drept public.

17 În fața instanței de trimitere, AEAT susține, pe de o parte, că această opoziție este motivată de existența, de mai puțin de zece ani, a unei decizii definitive de extindere a răspunderii, întemeiată pe articolul 43 din Legea fiscală generală, pentru o sumă de 114 408,09 euro de datorii fiscale și de penalități datorate de societatea al cărei administrator a fost A și că, în consecință, acest debitor nu este de bună-credință. Ea adaugă, pe de altă parte, că unele dintre creanțele vizate sunt de drept public și sunt, așadar, excluse de la remiterea de datorie.

18 Instanța de trimitere arată printre altele, pe de o parte, că, prin hotărârea nr. 381/2019 din 2 iulie 2019 (ES:TS:2019:2253), Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania) a statuat că, la transpunerea Directivei privind restructurarea și insolvența în dreptul spaniol, legiuitorul spaniol a optat pentru un model normativ bazat pe „buna-credință”, astfel încât reaua-credință decurge

din constatarea unei serii de circumstanțe prevăzute de lege. Instanțele nu ar avea, așadar, competența de a aprecia circumstanțele care împiedică accesul la remiterea de datorie, iar funcția lor s-ar limita la a stabili dacă sunt întrunite circumstanțele prevăzute de lege. Prin urmare, noțiunea de „bună-credință” nu ar avea legătură cu noțiunea generală prevăzută de Codul civil, ci cu respectarea anumitor condiții. Or, în legislația în vigoare imediat anterior acestei transpuneri, un debitor era considerat ca fiind de bună-credință atunci când erau îndeplinite două condiții, și anume, pe de o parte, să nu fi existat o insolvență frauduloasă și, pe de altă parte, să nu fi fost condamnat pentru anumite infracțiuni printr-o hotărâre definitivă. În consecință, paradoxul transpunerii menționate ar fi că aceasta a introdus un regim de acces la remiterea de datorie mai restrictiv decât regimul anterior aceleiași transpuneri, ceea ce ar da naștere unor îndoieli serioase cu privire la compatibilitatea sa cu dreptul Uniunii.

19 În plus, instanța de trimitere consideră că, în speță, transpunerea Directivei privind restructurarea și insolvența poate să fi servit la instituirea unui sistem de incitare la plata creanțelor care ar fi fost recuperate cu dificultate de administrația publică în caz de insolvență și că acest sistem nu se întemeiază pe noțiunea de „bună-credință” a debitorului. Această instanță ridică problema dacă o asemenea transpunere este compatibilă cu articolul 23 alineatul (2) din această directivă și are de asemenea anumite îndoieli cu privire la interpretarea articolului 23 alineatul (4) din directiva menționată.

20 În aceste condiții, Juzgado de lo Mercantil nº 1 de Alicante (Tribunalul Comercial nr. 1 din Alicante) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Îndoieli privind interpretarea articolului 23 alineatul (2) din Directiva [privind restructurarea și insolvența].

a) Articolul 23 alineatul (2) din Directiva [privind restructurarea și insolvența] trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care exclude accesul la remiterea de datorie, în sensul articolului 487 alineatul 1 punctul 2 din [TRLC], în condițiile în care această excludere nu era prevăzută în reglementarea anterioară transpunerii [acestei] directive[…], care recunoștea dreptul la remiterea de datorie, fiind introdusă *ex novo* de către legiuitor? În concret, legiuitorul național are posibilitatea, cu ocazia transpunerii directivei [menționate], să stabilească restricții privind accesul la remiterea de datorie mai severe decât cele prevăzute de reglementarea anterioară, în special atunci când restricția respectivă nu corespunde niciuneia dintre situațiile prevăzute la articolul 23 alineatul (2) din [aceeași] directivă?

b) În cazul unui răspuns negativ al Curții la întrebarea anterioară, articolul 23 alineatul (2) din Directiva [privind restructurarea și insolvența] trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care exclude accesul la remiterea de datorie «[a]tunci când, în cei zece ani anteriori cererii de remitere, [debitorul] a fost sancționat printr-o decizie administrativă definitivă pentru o contravenție foarte gravă în materie fiscală sau pentru o contravenție privind securitatea socială ori ordinea socială sau atunci când, în aceeași perioadă, a fost adoptată o decizie definitivă de extindere a răspunderii, cu excepția cazului în care, la data introducerii cererii de remitere, acesta a achitat integral datoriile care intră în răspunderea sa» (articolul 487 alineatul 1 punctul 2 din TRLC), în condițiile în care o asemenea cauză presupune modificarea sistemului de clasificare a creanțelor în cadrul procedurii de insolvență?

c) În cazul unui răspuns negativ al Curții la întrebarea anterioară, articolul 23 alineatul (2) din Directiva [privind restructurarea și insolvența] trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care exclude accesul la remiterea de datorie, în sensul articolului 487 alineatul 1 punctul 2 din TRLC, «[a]tunci când […] a fost adoptată o decizie definitivă de extindere a răspunderii, cu excepția cazului în care, la data introducerii cererii de remitere, [debitorul] a achitat integral datoriile care intră în răspunderea sa», în condițiile în care o astfel de împrejurare nu este de natură să stabilească reaua-credință a debitorului? Are vreo relevanță în această privință faptul că procedura de insolvență nu a fost declarată ca fiind frauduloasă?

d) În cazul unui răspuns negativ al Curții la întrebarea anterioară, articolul 23 alineatul (2) din Directiva [privind restructurarea și insolvența] trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care exclude accesul la remiterea de datorie, în sensul articolului 487 alineatul 1 punctul 2 din TRLC, pentru încălcări sau decizii de extindere a răspunderii care au fost constatate, respectiv, adoptate în cei zece ani anteriori cererii de remitere de datorie, fără a se ține seama de data faptului generator al răspunderii și de eventuala întârziere în adoptarea deciziei de extindere a răspunderii?

e) În cazul unui răspuns negativ al Curții la întrebările anterioare, articolul 23 alineatul (2) din Directiva [privind restructurarea și insolvența] trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care exclude accesul la remiterea de datorie, în sensul articolului 487 alineatul 1 punctul 2 din TRLC, în condițiile în care această restricție nu a fost justificată în mod corespunzător de legiuitorul național?

2) Îndoieli privind interpretarea articolului 23 alineatul (4) din Directiva [privind restructurarea și insolvența].

a) Articolul 23 alineatul (4) din Directiva [privind restructurarea și insolvența] trebuie interpretat în sensul că se opune unei dispoziții precum cea prevăzută la articolul 487 alineatul 1 punctul 2 din TRLC, care conține cauze care exclud accesul la remiterea de datorie și care nu sunt incluse în lista prevăzută la articolul 23 alineatul (4)? În concret, lista de cauze cuprinsă la articolul 23 alineatul (4) [menționat] trebuie interpretată ca o listă *numerus clausus* sau, dimpotrivă, ca o listă *numerus apertus*?

b) În măsura în care lista este *numerus apertus*, iar legiuitorul național poate să prevadă și alte excepții în afara celor stabilite de Directiva [privind restructurarea și insolvența], articolul 23 alineatul (4) din [această] directivă se opune unei reglementări naționale care instituie o regulă generală de neremitere a datoriilor de drept public decât în circumstanțe și pentru sume foarte limitate, indiferent de natura și de circumstanțele datoriilor concrete de drept public? În special, este relevant în prezenta cauză faptul că reglementarea anterioară, astfel cum a fost interpretată de jurisprudența Tribunal Supremo [Curtea Supremă] permitea remiterea de datorie într-o anumită măsură în ceea ce privește creanțele de drept public și că norma de transpunere a servit la restrângerea domeniului de aplicare al remiterii?

c) În cazul unui răspuns negativ al Curții la întrebarea anterioară, trebuie să se considere că articolul 23 alineatul (4) din Directiva [privind restructurarea și insolvența] se opune unei dispoziții naționale, precum cea prevăzută la articolul 489 alineatul 1 punctul 5 din TRLC, care instituie o regulă generală de excludere a creanțelor de drept public de la remiterea de datorie (cu anumite excepții care fac obiectul următoarei întrebări preliminare), în măsura în care acordă un tratament privilegiat creditorilor de drept public față de ceilalți creditori?

d) În special, și în legătură cu întrebarea anterioară, este relevant faptul că reglementarea prevede că creanțele de drept public pot beneficia într-o anumită măsură de remiterea de datorie, însă numai în ce privește anumite datorii și doar între anumite limite care nu au legătură cu valoarea reală a datoriei?

e) În sfârșit, articolul 23 alineatul (4) din Directiva [privind restructurarea și insolvența] trebuie interpretat în sensul că se opune unei dispoziții precum cea prevăzută la articolul 489 alineatul 1 punctul 5 din TRLC, în măsura în care [excepția de la] remiterea de datorie [a creanțelor de drept public] este justificată de «relevanța deosebită pe care o are pentru o societate echitabilă și solidară, bazată pe statul de drept", [achitarea anumitor datorii,] iar remiterea de datorie [prevăzută de această dispoziție] se referă cu caracter general la datoriile de drept public, fără a se ține seama de natura concretă a creanței? În special, este relevant în acest scop faptul că justificarea generală este utilizată atât pentru datoriile enumerate la articolul 23 alineatul (4) din [această] directivă, cât și pentru circumstanțe sau datorii care nu figurează pe listele respective?"

Cauza C-305/23, Bacigán

21 S.E.I., o persoană fizică devenită insolvabilă, a solicitat o remitere de datorie în cadrul unei proceduri de insolvență care îl privea. S.E.I., care desfășurase anterior o activitate economică independentă, nu mai era întreprinzător la momentul deschiderii acestei proceduri de insolvență.

22 În cadrul procedurii de insolvență menționate și după lichidarea totală a patrimoniului său, inclusiv a locuinței sale, S.E.I. a formulat, la 18 octombrie 2022, o cerere de remitere completă de datoria restantă la acea dată. AEAT s-a opus acestei cereri pentru motivul că S.E.I. nu putea fi considerat debitor de „bună-credință" întrucât, în cei zece ani anteriori cererii menționate, fusese sancționat printr-o decizie administrativă definitivă prin care i s-a aplicat o amendă de 504,99 euro pentru „contravenții fiscale grave", în sensul articolului 191 din Legea fiscală generală, iar această amendă nu fusese plătită la momentul aceleiași cereri de remitere completă de datorie.

23 Sesizată cu cauza, instanța de trimitere arată, în primul rând, că legiuitorul spaniol a utilizat posibilitatea oferită la articolul 1 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența și a extins, în TRLC, aplicarea procedurilor care permit o remitere de datorie prevăzute de această directivă la persoanele fizice insolvabile care nu sunt întreprinzători. În al doilea rând, ea ridică mai întâi problema dacă, într-un atare caz, directiva menționată trebuie interpretată în sensul că obligă legiuitorul național să adopte un regim aplicabil persoanelor fizice care să respecte dispozițiile articolelor 20-24 din aceeași directivă. Această instanță ridică, în continuare, problema dacă articolul 23 din aceasta, în special alineatul (1) al acestuia, poate fi interpretat în sensul că noțiunea de comportament „necinstit sau [de] rea-credință" acoperă și comportamente neglijente sau imprudente ale unui debitor. În sfârșit, instanța menționată are îndoieli cu privire la interpretarea corectă a acestui articol 23 alineatul (2), în special cu privire la caracterul exhaustiv sau neexhaustiv al circumstanțelor enumerate la articolul 23 alineatul (2) literele (a)-(f) menționat.

24 În aceste condiții, Juzgado de lo Mercantil nº 10 de Barcelona (Tribunalul Comercial nr. 10 din Barcelona, Spania) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare.

„1) În cazul în care legiuitorul național decide să extindă domeniul de aplicare al procedurilor care conduc la remiterea datoriei angajate de întreprinzătorii insolvenți la persoanele fizice insolvente care nu sunt întreprinzători, astfel cum prevede articolul 1 alineatul (4) din Directiva [privind restructurarea și insolvența], el trebuie să își adapteze în mod obligatoriu legislația la dispozițiile cuprinse în titlul III din [această] directivă?

În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare,

2) domeniul de aplicare al noțiunii de comportament necinstit, utilizată la articolul 23 alineatul (1) din Directiva [privind restructurarea și insolvența], include comportamentele neglijente sau imprudente ale debitorului care reprezintă cauza generării unei datorii?

În cazul unui răspuns negativ la a doua întrebare,

3) cazurile prevăzute la articolul 23 alineatul (2) literele (a)-(f) din Directiva [privind restructurarea și insolvența] constituie o listă exhaustivă a circumstanțelor bine definite și justificate sau statele [membre] au posibilitatea să introducă alte circumstanțe bine definite și justificate?

În cazul în care răspunsul la a treia întrebare ar fi că statele [membre] pot introduce alte circumstanțe bine definite și justificate [decât cele prevăzute] la articolul 23 alineatul (2) literele (a)-(f) din Directiva [privind restructurarea și insolvența],

4) noile circumstanțe bine definite introduse de stat[ul membru în cauză] trebuie în orice caz să fie justificate de comportamente necinstite sau caracterizate prin rea-credință?

În cazul în care răspunsurile la [a treia și la a patra] întrebare ar fi că statele [membre] nu pot introduce alte circumstanțe decât cele enumerate la articolul 23 alineatul (2) literele (a)-(f) din Directiva [privind restructurarea și insolvența] sau că, dacă introduc alte comportamente diferite bine definite, acestea trebuie să fie justificate de comportamente necinstite sau caracterizate prin rea-credință din partea debitorului,

5) o interpretare conformă cu articolul 23 din Directiva [privind restructurarea și insolvența] implică neaplicarea unei dispoziții precum articolul 487 alineatul 1 punctul 2 din [TRLC] atunci când se constată că contravenția fiscală foarte gravă este rezultatul unui comportament al debitorului care nu este necinstit sau caracterizat prin rea-credință?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare litera a) în cauza C-289/23 și la a treia întrebare în cauza C-305/23

25 Prin intermediul primei întrebări litera a) în cauza C-289/23 și al celei de a treia întrebări în cauza C-305/23, instanțele de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 23 alineatul (2) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că lista circumstanțelor care figurează în acesta are caracter exhaustiv sau nu și, în cazul unui răspuns negativ, dacă statele membre au posibilitatea să introducă, în cadrul transpunerii acestei directive în dreptul lor național, dispoziții care să restrângă accesul la remiterea de datorie mai mult decât reglementarea națională anterioară, prin refuzarea sau restricționarea accesului la remiterea de datorie, prin revocarea beneficiului remiterii sau prin prevederea unor termene mai lungi pentru obținerea remiterii complete de datorie ori a unor termene de decădere mai lungi în alte circumstanțe decât cele enumerate la acest articol 23 alineatul (2).

26 În ceea ce privește, în primul rând, aspectul dacă lista care figurează la articolul 23 alineatul (2) din directiva menționată are caracter exhaustiv sau nu, trebuie să se constate că această listă este introdusă prin expresia „cum ar fi” și că termeni care au aceeași semnificație sunt utilizați în

celelalte versiuni lingvistice ale acestei dispoziții. Reiese, așadar, din modul de redactare a dispoziției menționate că diferitele circumstanțe prevăzute în aceasta nu sunt enumerate în mod exhaustiv, ci cu titlu ilustrativ.

27 Această interpretare literală a articolului 23 alineatul (2) din Directiva privind restructurarea și insolvența este confirmată de considerentul (80) al acestei directive, care prevede că legiuitorul Uniunii a considerat că statele membre „nu ar trebui să fie împiedicate să ofere derogări suplimentare în circumstanțe bine definite și în cazul în care sunt justificate în mod corespunzător”.

28 Rezultă că acest articol 23 alineatul (2) trebuie interpretat în sensul că lista circumstanțelor care figurează în acesta nu are caracter exhaustiv și că statele membre dispun de o marjă de apreciere care le permite să introducă dispoziții prin care accesul la remiterea de datorie să fie refuzat sau restricționat, prin care beneficiul remiterii să fie revocat sau prin care să fie prevăzute termene mai lungi pentru obținerea remiterii complete de datorie ori termene de decădere mai lungi în alte circumstanțe decât cele enumerate în această dispoziție, cu condiția ca, așa cum reiese din modul de redactare a dispoziției menționate, aceste circumstanțe să fie bine definite și ca asemenea derogări să fie justificate în mod corespunzător.

29 În ceea ce privește, în al doilea rând, aspectul dacă statele membre pot să introducă, cu ocazia transpunerii Directivei privind restructurarea și insolvența în dreptul lor național, o derogare de la remiterea de datorie care nu era prevăzută de reglementarea națională anterioară acestei transpuneri pentru a restrânge mai mult accesul la dreptul la remiterea de datorie, trebuie să se constate că nici această directivă, nici lucrările pregătitoare pentru adoptarea acesteia nu conțin elemente care să permită să se considere că legiuitorul Uniunii ar fi intenționat să limiteze marja de apreciere de care dispun statele membre în această privință, împiedicându-le să introducă în dreptul lor național asemenea derogări.

30 Dimpotrivă, prin faptul că a prevăzut, la articolul 23 alineatul (2) din directiva menționată, că statele membre pot, în anumite condiții, „să mențină sau să introducă” dispoziții prin care accesul la remiterea de datorie este refuzat sau restricționat, prin care este revocat beneficiul remiterii sau prin care sunt prevăzute termene mai lungi, legiuitorul Uniunii a acordat în mod expres statelor membre posibilitatea să introducă, atunci când aceste condiții sunt îndeplinite, asemenea dispoziții care nu existau anterior.

31 În ceea ce privește condițiile menționate, articolul 23 alineatul (2) din Directiva privind restructurarea și insolvența supune în mod expres exercitarea posibilității astfel acordate statelor membre la acest articol 23 alineatul (2) condițiilor ca derogările pe care le adoptă să privească „anumite circumstanțe bine definite” și ca ele să fie „justificate în mod corespunzător”. Rezultă că, atunci când legiuitorul național adoptă dispoziții care prevăd asemenea derogări, motivele acestor derogări trebuie să rezulte din dreptul național sau din procedura care a condus la acestea, iar aceste motive trebuie să urmărească un interes public legitim [a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 aprilie 2024, Agencia Estatal de la Administración Tributaria (Excluderea creanțelor publice de la remiterea de datorie), C-687/22, EU:C:2024:287, punctul 42].

32 În această privință, atât considerentul (78) al Directivei privind restructurarea și insolvența, care face referire la derogări „justificate în mod corespunzător de motive prevăzute în dreptul intern”, cât și considerentul (81) al acestei directive, care evocă un motiv „justificat în temeiul dreptului intern”, permit să se considere că legiuitorul Uniunii a considerat că este suficient ca modalitățile prevăzute în acest scop în diferitele drepturi naționale să fie respectate.

33 Având în vedere cele de mai sus, trebuie să se răspundă la prima întrebare litera a) adresată în cauza C-289/23 și la a treia întrebare în cauza C-305/23 că articolul 23 alineatul (2) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că lista circumstanțelor care figurează în acesta nu are caracter exhaustiv și că statele membre au posibilitatea să introducă, în cadrul transpunerii acestei directive în dreptul lor național, dispoziții care să restrângă accesul la remiterea de datorie mai mult decât reglementarea națională anterioară, prin refuzarea sau restricționarea accesului la remiterea de datorie, prin revocarea beneficiului remiterii sau prin prevederea unor termene mai lungi pentru obținerea remiterii complete de datorie ori a unor termene de decădere mai lungi în alte circumstanțe decât cele enumerate la acest articol 23 alineatul (2), cu condiția însă ca aceste circumstanțe să fie bine definite și ca asemenea derogări să fie justificate în mod corespunzător.

Cu privire la prima întrebare literele b), c) și d) în cauza C-289/23, precum și la a doua și la a patra întrebare în cauza C-305/23

34 Prin intermediul primei întrebări literele b), c) și d) în cauza C-289/23, precum și al celei de a doua și al celei de a patra întrebări în cauza C-305/23, care trebuie examinate împreună, instanțele de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 23 alineatele (1) și (2) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care, în cadrul transpunerii acestei directive, modifică ordinea de clasificare a creanțelor de insolvență aplicabilă înainte de adoptarea acestei reglementări în măsura în care impune plata creanțelor publice neprivilegiate în urma unei proceduri de insolvență pentru a se putea beneficia de remiterea de datorie, exclude accesul la remiterea de datorie în circumstanțe în care debitorul a avut un comportament neglijent sau imprudent, fără să fi acționat însă în mod necinstit sau cu rea-credință, și exclude acest acces atunci când, în cei zece ani anteriori cererii de remitere, debitorul a fost sancționat printr-o decizie administrativă definitivă pentru o contravenție foarte gravă în materie fiscală sau pentru o contravenție privind securitatea socială ori ordinea socială sau atunci când a făcut obiectul unei decizii definitive de extindere a răspunderii, cu excepția cazului în care, la data introducerii acestei cereri, acest debitor și-a achitat integral datoriile fiscale și sociale.

35 În ceea ce privește, în primul rând, aspectul dacă articolul 23 alineatul (2) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care, în cadrul transpunerii acestei directive, modifică ordinea de clasificare a creanțelor de insolvență aplicabilă înainte de adoptarea acestei reglementări, în măsura în care impune plata creanțelor publice neprivilegiate pentru a se putea beneficia de remiterea de datorie, trebuie să se observe, pe de o parte, că o procedură de insolvență și o procedură de remitere de datorie constituie două proceduri distincte care urmăresc obiective proprii. Faptul de a condiționa acordarea remiterii de datorie de plata creanțelor publice nu afectează calificarea acestor creanțe drept „privilegiate”, „chirografare” sau „subordonate” în urma unei declarații de insolvență. În consecință, nu rezultă că obligația de plată a creanțelor publice neprivilegiate pentru a se putea beneficia de o remitere de datorie determină o modificare a ordinii de clasificare a creanțelor în urma unei proceduri de insolvență.

36 Pe de altă parte, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 33 din prezenta hotărâre, enumerarea cuprinsă în această dispoziție nu are caracter exhaustiv, iar statele membre au, în cadrul transpunerii directivei menționate în dreptul lor național, posibilitatea să introducă dispoziții prin care accesul la remiterea de datorie să fie refuzat sau restricționat, prin care beneficiul remiterii să fie revocat sau prin care să fie prevăzute termene mai lungi pentru obținerea remiterii complete de datorie ori termene de decădere mai lungi în circumstanțe bine definite,

altele decât cele enumerate la dispoziția menționată, chiar dacă aceste dispoziții restrâng accesul la dreptul la remitere de datorie mai mult decât reglementarea națională anterioară. În exercitarea acestei posibilități, un stat membru poate impune plata creanțelor publice neprivilegiate în urma unei proceduri de insolvență pentru a se putea beneficia de o remitere de datorie.

37 Cu toate acestea, legiuitorul Uniunii a supus în mod expres exercitarea posibilității menționate condițiilor ca derogările prevăzute de aceeași dispoziție să aibă legătură cu „anumite circumstanțe bine definite” și ca ele să fie „justificate în mod corespunzător”. Rezultă că, atunci când legiuitorul național adoptă dispoziții care prevăd asemenea derogări, motivele acestor derogări trebuie să rezulte din dreptul național sau din procedura care a condus la acestea, iar aceste motive trebuie să urmărească un interes public legitim (a se vedea prin analogie Hotărârea din 8 mai 2024, Instituto da Segurança Social și alții, C-20/23, EU:C:2024:389, punctul 34, precum și jurisprudența citată).

38 Impunerea în speță a unei obligații de plată a unor creanțe publice neprivilegiate pentru a se putea beneficia de remiterea de datorie vizează circumstanțe bine definite. În plus, faptul că această obligație permite obținerea plății unor creanțe care, în cazul declarării insolvabilității, ar fi fost recuperate cu dificultate de administrația publică nu împiedică posibilitatea ca această derogare de la remiterea de datorii să fie justificată în mod corespunzător. Astfel, impunând plata acestor creanțe publice neprivilegiate, legiuitorul poate urmări un interes public legitim, aspect pe care instanța de trimitere trebuie totuși să îl verifice.

39 Rezultă că articolul 23 alineatul (2) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale care, în cadrul transpunerii acestei directive, impune plata unor creanțe publice neprivilegiate în urma unei proceduri de insolvență pentru a se putea beneficia de o remitere de datorie, cu condiția ca această obligație să fie justificată în mod corespunzător.

40 În ceea ce privește, în al doilea rând, aspectul dacă articolul 23 alineatul (2) din Directiva privind restructurarea și insolvența se opune unei reglementări naționale care exclude accesul la remiterea de datorie în circumstanțe în care debitorul a avut un comportament neglijent sau imprudent, fără să fi acționat însă în mod necinstit sau cu rea-credință, trebuie să se constate că, deși este adevărat că articolul 23 alineatul (1) din această directivă vizează în mod expres întreprinzătorii insolvabili care au acționat „în mod necinstit sau cu rea-credință”, o asemenea mențiune nu există la alineatul (2) al acestui articol.

41 Astfel, acest articol 23 alineatul (2) se limitează să prevadă că statele membre pot să mențină sau să introducă dispoziții prin care accesul la remiterea de datorie este refuzat sau restricționat, prin care este revocat beneficiul remiterii sau prin care sunt prevăzute termene mai lungi pentru obținerea remiterii complete de datorie ori termene de decădere mai lungi „dacă există anumite circumstanțe bine definite și dacă astfel de derogări sunt justificate în mod corespunzător”, fără a impune însă existența unui comportament „necinstit” sau de „rea-credință” din partea întreprinzătorilor în cauză.

42 În plus, circumstanțele în care pot fi prevăzute derogări de la remiterea de datorie, enumerate cu titlu ilustrativ la același articol 23 alineatul (2), nu se caracterizează prin existența unui comportament „necinstit” sau de „rea-credință” din partea întreprinzătorilor în cauză.

43 Trebuie adăugat că aceste circumstanțe corespund în esență celor evocate în considerentele (79) și (80) ale Directivei privind restructurarea și insolvența și că nici din aceste considerente nu reiese că legiuitorul Uniunii ar fi dorit să limiteze „circumstanțele bine definite” prevăzute la articolul 23 alineatul (2) din această directivă la situații în care întreprinzătorii în cauză au acționat în mod necinstit sau cu rea-credință.

44 Rezultă că acest articol 23 alineatul (2) trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale care exclude accesul la remiterea de datorie în circumstanțe bine definite în care debitorul nu a acționat în mod necinstit sau cu rea-credință.

45 În ceea ce privește, în al treilea și ultimul rând, aspectul dacă articolul 23 alineatul (2) menționat se opune unei reglementări naționale care exclude accesul la remiterea de datorie atunci când, în cei zece ani anteriori cererii de remitere, debitorul a fost sancționat printr-o decizie administrativă definitivă pentru o contravenție foarte gravă în materie fiscală sau o contravenție privind securitatea socială ori ordinea socială sau atunci când a făcut obiectul unei decizii definitive de extindere a răspunderii, cu excepția cazului în care, la data introducerii acestei cereri, acest debitor și-a achitat integral datoriile fiscale și sociale, trebuie amintit că, după cum reiese din cuprinsul punctelor 28-33 din prezenta hotărâre, această dispoziție atribuie o marjă de apreciere statelor membre, prevăzând în mod expres că ele pot să mențină sau să introducă dispoziții „prin care accesul la remiterea de datorie este refuzat sau restricționat, prin care este revocat beneficiul remiterii sau prin care sunt prevăzute termene mai lungi pentru obținerea remiterii complete de datorie sau termene de decădere mai lungi dacă există anumite circumstanțe bine definite și dacă astfel de derogări sunt justificate în mod corespunzător”. În plus, după cum reiese din cuprinsul punctului 29 din prezenta hotărâre, nici Directiva privind restructurarea și insolvența, nici lucrările pregătitoare pentru adoptarea acesteia nu conțin elemente care să permită să se considere că legiuitorul Uniunii ar fi intenționat să limiteze această marjă de apreciere.

46 Cu toate acestea, așa cum reiese din cuprinsul punctelor 31 și 37 din prezenta hotărâre, atunci când legiuitorul național adoptă dispoziții care prevăd asemenea derogări, motivele acestor derogări trebuie să rezulte din dreptul național sau din procedura care a condus la acestea, iar aceste motive trebuie să urmărească un interes public legitim.

47 Prin urmare, articolul 23 alineatul (2) din Directiva privind restructurarea și insolvența nu se opune unei reglementări naționale care exclude accesul la remiterea de datorie în anumite circumstanțe bine definite, de exemplu atunci când, în cei zece ani anteriori cererii de remitere, debitorul a fost sancționat printr-o decizie administrativă definitivă pentru o contravenție foarte gravă în materie fiscală sau pentru o contravenție privind securitatea socială ori ordinea socială sau atunci când a făcut obiectul unei decizii definitive de extindere a răspunderii, cu excepția cazului în care, la data introducerii acestei cereri, acest debitor și-a achitat integral datoriile fiscale și sociale, cu condiția ca din dreptul național să rezulte că o atare excludere se justifică prin urmărirea unui interes public legitim, aspect a cărui apreciere revine instanței de trimitere. Dreptul național trebuie, așadar, să permită identificarea motivului de interes public legitim care justifică în aceste circumstanțe bine definite excluderea de la o remitere de datorie.

48 În speță, după cum reiese din cuprinsul punctului 9 din prezenta hotărâre, legiuitorul spaniol a expus, în preambulul Legii 16/2022, care urmărește să asigure transpunerea Directivei privind restructurarea și insolvența în dreptul spaniol, motivele care l-au determinat să prevadă derogări de la remiterea de datorie. Legiuitorul amintit precizează în acest preambul printre altele că un debitor care îndeplinește cerința de bună-credință poate avea acces la o remitere completă a datoriilor sale, în afara celor care, în mod excepțional și din cauza naturii lor speciale, sunt

considerate ca neputând face în mod legal obiectul unei remiteri. Aceste excepții se întemeiază în special pe importanța deosebită a achitării anumitor creanțe pentru o societate justă și solidară întemeiată pe statul de drept. Printre aceste creanțe figurează cele de drept public. Remiterea de datorie pentru aceste din urmă creanțe este astfel supusă anumitor limite și nu poate interveni decât cu ocazia primei remiteri de datorie și nu cu ocazia următoarelor.

49 Revine instanței de trimitere sarcina de a aprecia, pe de o parte, dacă aceste motive constituie motive de interes public legitim și, pe de altă parte, dacă din legislația națională reiese că motivele menționate au justificat excluderea unei remiteri de datorie în împrejurări bine definite, precum cele enunțate la articolul 487 alineatul 1 punctul 2 din TRLC.

50 În ceea ce privește această apreciere, trebuie amintit că statele membre sunt obligate să își exercite competențele cu respectarea dreptului Uniunii și a principiilor sale generale și, în consecință, cu respectarea principiului proporționalității. Rezultă că măsura națională în cauză nu trebuie să depășească limitele a ceea ce este adecvat și necesar pentru realizarea obiectivelor urmărite în mod legitim prin această măsură (a se vedea în acest sens Hotărârea din 24 februarie 2022, Agenzia delle dogane e dei monopoli și Ministero dell'Economia e delle Finanze, C-452/20, EU:C:2022:111, punctele 36 și 37, precum și jurisprudența citată). Prin urmare, ea nu poate afecta obligația statelor membre, prevăzută la articolul 20 alineatul (1) din Directiva privind restructurarea și insolvența, de a se asigura că întreprinzătorii insolvenți au acces la cel puțin o procedură care poate să conducă la o remitere completă de datorie.

51 Astfel, în măsura în care instanța de trimitere consideră că excluderea de la remiterea de datorie în circumstanțe precum cele definite la articolul 487 alineatul 1 punctul 2 din TRLC este justificată de legiuitorul național în numele unui interes public legitim, îi revine sarcina de a aprecia, având în vedere acest principiu, dacă acest interes justifică, printre altele, ca această cerință să se aplice datoriilor respective în cei zece ani anteriori cererii de remitere și ca o eventuală întârziere în adoptarea deciziei de extindere a răspunderii să nu poată fi luată în considerare.

52 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la prima întrebare literele b), c) și d) în cauza C-289/23, precum și la a doua și la a patra întrebare în cauza C-305/23 că articolul 23 alineatele (1) și (2) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale care, în cadrul transpunerii acestei directive, impune plata unor creanțe publice neprivilegiate în urma unei proceduri de insolvență pentru a se putea beneficia de o remitere de datorie, exclude accesul la remiterea de datorie în circumstanțe în care debitorul a avut un comportament neglijent sau imprudent, fără să fi acționat însă în mod necinstit sau cu rea-credință, și exclude acest acces atunci când, în cei zece ani anteriori cererii de remitere, debitorul a fost sancționat printr-o decizie administrativă definitivă pentru o contravenție foarte gravă în materie fiscală sau o contravenție privind securitatea socială ori ordinea socială sau atunci când a făcut obiectul unei decizii definitive de extindere a răspunderii, cu excepția cazului în care, la data introducerii acestei cereri, acest debitor și-a achitat integral datoriile fiscale și sociale, cu condiția ca asemenea derogări să fie justificate în mod corespunzător în temeiul dreptului național.

Cu privire la prima întrebare litera e) în cauza C-289/23

53 Prin intermediul primei întrebări litera e) în cauza C-289/23, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 23 alineatul (2) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care exclude accesul la remiterea de datorie într-un caz particular fără ca această excludere să fi fost justificată în mod corespunzător de legiuitorul național.

54 În această privință, după cum reiese din cuprinsul punctului 46 din prezenta hotărâre, legiuitorul Uniunii a supus în mod expres exercitarea posibilității acordate statelor membre de această dispoziție condiției ca derogările adoptate în temeiul acesteia să fie „justificate în mod corespunzător”.

55 Din Directiva privind restructurarea și insolvența reiese că justificarea ce trebuie furnizată de un stat membru în susținerea unei derogări precum cea în discuție în litigiul principal trebuie să reiasă fie din procedura care a condus la aceasta, fie din dreptul național. Astfel, în ceea ce privește prima ipoteză, atunci când, în temeiul dreptului național, lucrările pregătitoare, preambulurile și expunerile de motive ale actelor cu putere de lege sau ale actelor administrative fac parte integrantă din acestea sau sunt pertinente pentru interpretarea lor și atunci când ele conțin o justificare a derogării menținute sau introduse în exercitarea posibilității prevăzute la articolul 23 alineatul (2) din această directivă, trebuie să se considere că această justificare este conformă cu cerințele acestei dispoziții. În plus, referitor la a doua ipoteză, justificarea menționată poate figura și în alte dispoziții ale dreptului național decât cea care cuprinde această derogare, precum o dispoziție constituțională, legislativă sau administrativă națională (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 mai 2024, Instituto da Segurança Social și alții, C-20/23, EU:C:2024:389, punctul 37).

56 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la prima întrebare litera e) în cauza C-289/23 că articolul 23 alineatul (2) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care exclude accesul la remiterea de datorie într-un caz particular fără ca această excludere să fi fost justificată în mod corespunzător de legiuitorul național.

Cu privire la a doua întrebare litera a) în cauza C-289/23

57 Prin intermediul celei de a doua întrebări litera a) în cauza C-289/23, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că lista categoriilor specifice de creanțe care figurează în acesta are caracter exhaustiv sau nu și dacă, în cazul unui răspuns negativ, statele membre au posibilitatea să excludă de la remiterea de datorie și alte categorii specifice de creanțe decât cele enumerate în această dispoziție, cu condiția ca o astfel de excludere să fie justificată în mod corespunzător în temeiul dreptului național.

58 Trebuie să se constate că această întrebare este în esență identică cu cea de a treia întrebare adresată în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 11 aprilie 2024, Agencia Estatal de la Administración Tributaria (Excluderea creanțelor publice de la remiterea de datorie) (C-687/22, EU:C:2024:287, punctele 25 și 36).

59 Prin urmare, așa cum reiese din cuprinsul punctului 44 și al punctului 2 din dispozitivul acelei hotărâri, trebuie să se răspundă la a doua întrebare litera a) în cauza C-289/23 că articolul 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că lista categoriilor specifice de creanțe care figurează în acesta nu are caracter exhaustiv și că statele membre au posibilitatea să excludă de la remiterea de datorie și alte categorii specifice de creanțe decât cele enumerate în această dispoziție, cu condiția ca o astfel de excludere să fie justificată în mod corespunzător în temeiul dreptului național.

Cu privire la a doua întrebare literele b) și e) în cauza C-289/23

60 Prin intermediul celei de a doua întrebări literele b) și e) în cauza C-289/23, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale de transpunere care prevede o excludere generală de la remiterea de datorie a creanțelor de drept public – pentru motivul că achitarea acestor creanțe prezintă o importanță deosebită pentru o societate echitabilă și solidară, întemeiată pe statul de drept –, cu excepția unor circumstanțe și a unor limite cantitative foarte stricte, independent de natura creanțelor menționate și de împrejurările în care acestea au luat naștere și care, în consecință, restrânge domeniul de aplicare al dispozițiilor naționale referitoare la remiterea de datorie aplicabile acestei categorii de creanțe înainte de adoptarea acestei reglementări.

61 În această privință, trebuie amintit, pe de o parte, că, după cum reiese din cuprinsul punctului 59 din prezenta hotărâre, articolul 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că lista categoriilor specifice de creanțe care figurează în acesta nu are caracter exhaustiv și că statele membre au posibilitatea să excludă de la remiterea de datorie și alte categorii specifice de creanțe decât cele enumerate în această dispoziție, cu condiția ca o astfel de excludere să fie justificată în mod corespunzător în temeiul dreptului național.

62 În ceea ce privește, pe de altă parte, aspectul dacă statele membre pot, cu ocazia transpunerii acestei directive în dreptul lor național, să excludă de la remiterea de datorii categorii de creanțe a căror excludere nu era prevăzută de reglementarea națională anterioară acestei transpuneri, este necesar să se constate că nici directiva menționată, nici lucrările pregătitoare pentru adoptarea acesteia nu conțin elemente care să permită să se considere că legiuitorul Uniunii a intenționat să limiteze marja de apreciere a statelor membre prin împiedicarea acestora din urmă să adopte dispoziții care să excludă de la remiterea de datorie categorii de creanțe care nu erau excluse înainte de transpunerea menționată.

63 Dimpotrivă, prin faptul că a prevăzut, la articolul 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența, că, în anumite condiții, statele membre „pot exclude categorii specifice de datorii de la remiterea de datorie sau pot restricționa accesul la remiterea de datorie sau pot stabili o perioadă mai lungă premergătoare remiterii de datorie”, legiuitorul Uniunii a acordat în mod expres statelor membre posibilitatea de a adopta, atunci când aceste condiții sunt îndeplinite, dispoziții care să excludă de la remiterea de datorie categorii de creanțe care nu fuseseră excluse anterior.

64 Cu toate acestea, legiuitorul Uniunii a supus în mod expres exercitarea posibilității astfel acordate statelor membre la această dispoziție condiției ca asemenea excluderi să fie justificate în mod corespunzător. Rezultă că, atunci când legiuitorul național adoptă dispoziții care prevăd asemenea derogări, motivele acestor derogări trebuie să rezulte din dreptul național sau din procedura care a

condus la acestea, iar aceste motive trebuie să urmărească un interes public legitim [Hotărârea din 11 aprilie 2024, Agencia Estatal de la Administración Tributaria (Excluderea creanțelor publice de la remiterea de datorie), C-687/22, EU:C:2024:287, punctul 42].

65 În această privință, atât considerentul (78) al Directivei privind restructurarea și insolvența, care face referire la derogări „justificate în mod corespunzător de motive prevăzute în dreptul intern”, cât și considerentul (81) al acestei directive, care evocă un motiv „justificat în temeiul dreptului intern”, permit să se considere că legiuitorul Uniunii a apreciat că este suficient ca modalitățile prevăzute în acest scop în diferitele drepturi naționale să fie respectate [Hotărârea din 11 aprilie 2024, Agencia Estatal de la Administración Tributaria (Excluderea creanțelor publice de la remiterea de datorie), C-687/22, EU:C:2024:287, punctul 43].

66 În speță, revine instanței de trimitere sarcina de a aprecia dacă motivul referitor la importanța deosebită pe care o prezintă achitarea creanțelor de drept public pentru o societate echitabilă și solidară, întemeiată pe statul de drept, care figurează în preambulul Legii 16/2022, justifică în mod corespunzător excluderea generală, prevăzută la articolul 489 alineatul 1 punctul 5 din această lege, de la remiterea de datorie a acestor creanțe, cu excepția unor împrejurări și a unor limite cantitative foarte stricte, independent de natura creanțelor menționate și de împrejurările în care acestea au luat naștere. În cadrul acestei aprecieri, ea va trebui să țină seama de obligația de respectare a principiului proporționalității, astfel cum s-a arătat la punctul 50 din prezenta hotărâre.

67 Având în vedere ceea ce precedă, trebuie să se răspundă la a doua întrebare literele b) și e) în cauza C-289/23 că articolul 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale de transpunere care prevede o excludere generală de la remiterea de datorie a creanțelor de drept public – pentru motivul că achitarea acestor creanțe prezintă o importanță deosebită pentru o societate echitabilă și solidară, întemeiată pe statul de drept –, cu excepția unor circumstanțe și a unor limite cantitative foarte stricte, independent de natura creanțelor menționate și de împrejurările în care acestea au luat naștere și care, în consecință, restrânge domeniul de aplicare al dispozițiilor naționale referitoare la remiterea de datorie aplicabile acestei categorii de creanțe înainte de adoptarea acestei reglementări, cu condiția ca această excludere să fie justificată în mod corespunzător în temeiul dreptului național.

Cu privire la a doua întrebare litera c) în cauza C-289/23

68 Prin intermediul celei de a doua întrebări litera c) în cauza C-289/23, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care stabilește o normă generală de excludere de la remiterea de datorie a creanțelor de drept public în măsura în care acordă un tratament privilegiat creditorilor publici față de ceilalți creditori.

69 În această privință, pe de o parte, reiese din jurisprudența amintită la punctele 59 și 61 din prezenta hotărâre că articolul 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că lista categoriilor specifice de creanțe care figurează în acesta nu are caracter exhaustiv și că statele membre au posibilitatea să excludă de la remiterea de datorie și alte categorii specifice de creanțe decât cele enumerate în dispoziția menționată, cu condiția ca o astfel de excludere să fie justificată în mod corespunzător în temeiul dreptului național.

70 Pe de altă parte, nici Directiva privind restructurarea și insolvența, nici lucrările pregătitoare pentru adoptarea acesteia nu conțin elemente care să poată susține teza potrivit căreia, având în vedere coerența internă a categoriilor de creanțe vizate în mod expres la articolul 23 alineatul (4) din această directivă, legiuitorul Uniunii ar fi intenționat să limiteze marja de apreciere a statelor membre privind excluderea de la remiterea de datorie și a altor categorii de creanțe decât cele enumerate la această dispoziție, precum creanțele fiscale și de securitate socială. Dimpotrivă, reiese în special din aceste lucrări pregătitoare că acest legiuitor a avut intenția afirmată de a lăsa statelor membre o anumită marjă de apreciere pentru ca acestea să poată să țină seama, cu ocazia transpunerii directivei menționate în dreptul lor național, de situația economică și de structurile juridice naționale (Hotărârea din 8 mai 2024, Instituto da Segurança Social și alții, C-20/23, EU:C:2024:389, punctul 42, precum și jurisprudența citată).

71 În plus, Curtea a statuat că o excludere de la remiterea de datorie a creanțelor de drept public, precum creanțele fiscale și de securitate socială, poate fi justificată în mod corespunzător. Într-adevăr, creanțele nu au toate aceeași natură, creditorii nu au același statut, iar recuperarea acestor creanțe poate răspunde unor obiective specifice. Astfel, având în vedere natura creanțelor fiscale și de securitate socială, precum și obiectivul perceperii impozitului și a contribuțiilor sociale, statele membre pot considera în mod legitim că creditorii instituționali publici nu se află, din punctul de vedere al recuperării creanțelor vizate, într-o situație comparabilă cu cea a creditorilor din sectorul comercial sau privat. În aceste condiții, posibilitatea de a exclude de la remiterea de datorie creanțele fiscale și de securitate socială nu echivalează cu a privilegia în mod nejustificat creditorii instituționali publici față de ceilalți creditori care nu beneficiază de o asemenea excludere (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 mai 2024, Instituto da Segurança Social și alții, C-20/23, EU:C:2024:389, punctul 43).

72 Prin urmare, Curtea a declarat că articolul 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că statele membre au posibilitatea de a exclude anumite categorii specifice de datorii de la remiterea de datorie, precum creanțele fiscale și de securitate socială, și de a le acorda astfel un statut privilegiat, cu condiția ca o asemenea excludere să fie justificată în mod corespunzător în temeiul dreptului național (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 mai 2024, Instituto da Segurança Social și alții, C-20/23, EU:C:2024:389, punctul 45).

73 Prin urmare, trebuie să se răspundă la a doua întrebare litera c) în cauza C-289/23 că articolul 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale care stabilește o normă generală de excludere de la remiterea de datorie a creanțelor de drept public în măsura în care acordă un tratament privilegiat creditorilor publici față de ceilalți creditori, cu condiția ca o astfel de excludere să fie justificată în mod corespunzător în temeiul dreptului național.

Cu privire la a doua întrebare litera d) în cauza C-289/23

74 Prin intermediul celei de a doua întrebări litera d) în cauza C-289/23, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care prevede o limitare a remiterii de datorie pentru o categorie specifică de creanțe prin instituirea unui plafon peste care această remitere este exclusă, fără ca acest plafon să fie stabilit în funcție de cuantumul datoriei în cauză.

75 În această privință, trebuie să se constate că, spre deosebire de articolul 20 alineatul (2) din această directivă – care impune statelor membre care condiționează o remitere completă de datorie de o rambursare parțială a datoriilor de către întreprinzător să se asigure că această obligație de rambursare aferentă „se bazează pe situația specifică a întreprinzătorului și, în special, că ea este proporțională cu venitul și activele urmăribile sau disponibile ale întreprinzătorului în perioada premergătoare remiterii de datorie și că ține seama de interesul echitabil al creditorilor” –, articolul 23 alineatul (4) din această directivă nu prevede în mod expres că statele membre trebuie, atunci când prevăd o limitare a posibilității de remitere de datorie, să stabilească un plafon determinat în funcție de cuantumul real al datoriei în cauză și nici nu conține vreun element care să poată susține teza potrivit căreia legiuitorul Uniunii a intenționat să limiteze marja de apreciere de care dispun statele membre atunci când prevăd astfel de limitări.

76 În ceea ce privește tocmai marja de apreciere de care beneficiază statele membre în temeiul acestei din urmă dispoziții, Curtea a statuat deja că aceasta trebuie interpretată în sensul că nu restrânge marja de apreciere de care dispun statele membre în ceea ce privește alegerea altor categorii de creanțe decât cele enumerate în această dispoziție pe care intenționează să le excludă de la remiterea de datorie [Hotărârea din 11 aprilie 2024, Agencia Estatal de la Administración Tributaria (Excluderea creanțelor publice de la remiterea de datorii), C-687/22, EU:C:2024:287, punctul 41].

77 Or, așa cum a arătat în esență domnul avocat general la punctul 35 din concluzii, ar fi fost paradoxal din partea legiuitorului Uniunii să restrângă mai mult marja de apreciere de care dispun statele membre atunci când acestea limitează posibilitatea remiterii de datorie decât cea de care dispun atunci când exclud de la remiterea de datorie o categorie specifică de creanțe.

78 Cu titlu intermediar, trebuie, prin urmare, să se conchidă că articolul 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că nu restrânge marja de apreciere de care dispun statele membre în ceea ce privește limitările posibilității de remitere de datorie pe care intenționează să le instituie.

79 Cu toate acestea, pe de o parte, după cum reiese din cuprinsul punctului 64 din prezenta hotărâre, legiuitorul Uniunii a supus în mod expres exercitarea posibilității astfel acordate statelor membre la acest articol 23 alineatul (4) condiției ca asemenea excluderi să fie justificate în mod corespunzător. Rezultă că, atunci când legiuitorul național adoptă dispoziții care prevăd asemenea derogări, motivele acestor derogări trebuie să rezulte din dreptul național sau din procedura care a condus la acestea, iar aceste motive trebuie să urmărească un interes public legitim.

80 În această privință, reiese din jurisprudența amintită la punctul 65 din prezenta hotărâre că atât considerentul (78) al Directivei privind restructurarea și insolvența, care face referire la derogări „justificate în mod corespunzător de motive prevăzute în dreptul intern”, cât și considerentul (81) al acestei directive, care evocă un motiv „justificat în temeiul dreptului intern”, permit să se considere că legiuitorul Uniunii a apreciat că este suficient ca modalitățile prevăzute în acest scop în diferitele drepturi naționale să fie respectate.

81 Pe de altă parte, după cum reiese din cuprinsul punctului 50 din prezenta hotărâre, atunci când statele membre exercită puterea de apreciere referitoare la derogările pe care le pot adopta în temeiul articolului 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența, ele trebuie să respecte principiul proporționalității. Mijloacele pe care le aleg nu trebuie, așadar, să depășească limitele a ceea ce este adecvat și necesar pentru realizarea obiectivului pe care îl

urmăresc și să repună în discuție obiectivele urmărite de această directivă, și anume, în speță, cel de a se asigura că întreprinzătorii insolvenți au acces la cel puțin o procedură care poate să conducă la o remitere completă de datorie.

82 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la a doua întrebare litera d) în cauza C-289/23 că articolul 23 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale care prevede o limitare a remiterii de datorie pentru o categorie specifică de creanțe prin instituirea unui plafon peste care această remitere este exclusă, fără ca acest plafon să fie stabilit în funcție de cuantumul datoriei în cauză, cu condiția ca această limitare să fie justificată în mod corespunzător în temeiul dreptului național.

Cu privire la prima întrebare în cauza C-305/23

83 Prin intermediul primei întrebări în cauza C-305/23, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretată în sensul că, atunci când un legiuitor național decide să exercite posibilitatea prevăzută la articolul 1 alineatul (4) din această directivă și extinde aplicarea procedurilor care conduc la remiterea datoriei angajate de întreprinzători insolvenți la persoanele fizice insolvente care nu sunt întreprinzători, normele devenite aplicabile acestor persoane fizice în temeiul unei astfel de extinderi trebuie să fie conforme cu dispozițiile titlului III din directiva menționată.

84 Atât guvernul spaniol, cât și Comisia Europeană contestă admisibilitatea acestei întrebări pentru motivul că nu ar fi pertinentă. În susținerea acestei contestări, Comisia arată că este evident că debitorul în cauză, deși nu desfășoară o activitate antreprenorială în prezent, exercita o atare activitate la data faptelor în discuție în litigiul principal, acesta fiind aspectul determinant pentru aplicarea Directivei privind restructurarea și insolvența. Guvernul spaniol susține, la rândul său, că întrebarea menționată nu este necesară pentru soluționarea litigiului principal, din moment ce dispozițiile naționale referitoare la remiterea de datorie sunt aplicabile debitorului indiferent dacă este sau nu întreprinzător.

85 În această privință, trebuie amintit că întrebările privind dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de pertinență. Curtea poate refuza să se pronunțe asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanță națională numai atunci când este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate (Hotărârea din 5 septembrie 2024, W. GmbH, C-67/23, EU:C:2024:680, punctul 44 și jurisprudența citată).

86 În speță, interpretarea solicitată a articolului 1 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența nu este în mod evident lipsită de legătură cu obiectul litigiului principal în cauza C-305/23. Astfel, contrar celor susținute de Comisie, prima întrebare din această cauză este pertinentă din moment ce, după cum s-a arătat la punctul 21 din prezenta hotărâre, procedurile de insolvență și de remitere de datorie îl privesc pe S.E.I. în calitate de persoană fizică, iar nu în calitate de întreprinzător. Pe de altă parte, faptul că dreptul spaniol prevede o remitere de datorie în beneficiul debitorului indiferent dacă este sau nu întreprinzător nu afectează pertinența acestei întrebări, prin care instanța de trimitere ridică problema dacă, atunci când normele naționale privind remiterea de datorie se aplică unor persoane fizice, aceste norme trebuie să fie conforme cu dispozițiile titlului III din această directivă.

87 În ceea ce privește răspunsul la întrebarea menționată, trebuie amintit că articolul 1 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența prevede că statele membre „pot să extindă domeniul de aplicare al procedurilor menționate la [acest articol 1 alineatul (1) litera (b)] pentru a include în acesta persoanele fizice insolvente care nu sunt întreprinzători”.

88 Or, trebuie să se constate că modul de redactare a articolului 1 alineatul (4) menționat este univoc, întrucât se limitează să prevadă o extindere pură și simplă a „procedurilor menționate” la același articol 1 alineatul (1) litera (b), și anume cele care conduc la remiterea datoriei angajate de întreprinzători insolvenți, la persoanele fizice insolvente care nu sunt întreprinzători. Acest text nu face nicio mențiune cu privire la o extindere parțială a acestor proceduri.

89 Această interpretare a articolului 1 alineatul (4) din Directiva privind restructurarea și insolvența este confirmată de considerentul (21) al acestei directive, care enunță printre altele că, deși în directiva menționată nu sunt incluse norme obligatorii referitoare la supraîndatorarea consumatorilor, ar fi recomandabil ca statele membre să aplice și în cazul consumatorilor, în cel mai scurt timp posibil, „dispozițiile” aceleiași directive referitoare la remiterea de datorie.

90 Trebuie adăugat că Directiva privind restructurarea și insolvența nu conține de altfel niciun element care să poată susține teza potrivit căreia legiuitorul Uniunii ar fi intenționat să confere o marjă de apreciere statelor membre în ceea ce privește anvergura aplicării procedurilor menționate la articolul 1 alineatul (1) litera (b) din această directivă persoanelor fizice insolvente care nu sunt întreprinzători. Dimpotrivă, atât considerentul (21), cât și articolul 1 alineatul (4) din directiva menționată arată în mod clar că acest legiuitor a avut intenția de a nu lăsa statelor membre posibilitatea de a opta pentru o extindere „parțială” sau „à la carte” a acestor proceduri la persoanele fizice insolvente care nu sunt întreprinzători.

91 Având în vedere cele de mai sus, trebuie să se răspundă la prima întrebare în cauza C-305/23 că Directiva privind restructurarea și insolvența trebuie interpretată în sensul că, atunci când un legiuitor național decide să exercite posibilitatea prevăzută la articolul 1 alineatul (4) din această directivă și extinde aplicarea procedurilor care conduc la remiterea datoriei angajate de întreprinzători insolvenți la persoanele fizice insolvente care nu sunt întreprinzători, normele devenite aplicabile acestor persoane fizice în temeiul unei astfel de extinderi trebuie să fie conforme cu dispozițiile titlului III din directiva menționată.

Cu privire la a cincea întrebare în cauza C-305/23

92 Având în vedere că, așa cum reiese din cuprinsul punctelor 40-44 din prezenta hotărâre, trebuie în esență să se răspundă negativ la a patra întrebare în cauza C-305/23, nu este necesar să se răspundă la a cincea întrebare din această cauză.

Cu privire la cheltuielile de judecată

93 Întrucât, în privința părților din litigiile principale, procedura are caracterul unui incident survenit la instanțele de trimitere, este de competența acestora să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară:

1) **Articolul 23 alineatul (2) din Directiva (UE) 2019/1023 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 iunie 2019 privind cadrele de restructurare preventivă, remiterea de datorie și decăderile, precum și măsurile de sporire a eficienței procedurilor de restructurare, de insolvență și de remitere de datorie și de modificare a Directivei (UE) 2017/1132 (Directiva privind restructurarea și insolvența)**

   trebuie interpretat în sensul că

   lista circumstanțelor care figurează în acesta nu are caracter exhaustiv și că statele membre au posibilitatea să introducă, în cadrul transpunerii acestei directive în dreptul lor național, dispoziții care să restrângă accesul la remiterea de datorie mai mult decât reglementarea națională anterioară, prin refuzarea sau restricționarea accesului la remiterea de datorie, prin revocarea beneficiului remiterii sau prin prevederea unor termene mai lungi pentru obținerea remiterii complete de datorie ori a unor termene de decădere mai lungi în alte circumstanțe decât cele enumerate la acest articol 23 alineatul (2), cu condiția însă ca aceste circumstanțe să fie bine definite și ca asemenea derogări să fie justificate în mod corespunzător.

2) **Articolul 23 alineatele (1) și (2) din Directiva 2019/1023**

   trebuie interpretat în sensul că

   nu se opune unei reglementări naționale care, în cadrul transpunerii acestei directive, impune plata unor creanțe publice neprivilegiate în urma unei proceduri de insolvență pentru a se putea beneficia de o remitere de datorie, exclude accesul la remiterea de datorie în circumstanțe în care debitorul a avut un comportament neglijent sau imprudent, fără să fi acționat însă în mod necinstit sau cu rea-credință, și exclude acest acces atunci când, în cei zece ani anteriori cererii de remitere, debitorul a fost sancționat printr-o decizie administrativă definitivă pentru o contravenție foarte gravă în materie fiscală sau o contravenție privind securitatea socială ori ordinea socială sau atunci când a făcut obiectul unei decizii definitive de extindere a răspunderii, cu excepția cazului în care, la data introducerii acestei cereri, acest debitor și-a achitat integral datoriile fiscale și sociale, cu condiția ca asemenea derogări să fie justificate în mod corespunzător în temeiul dreptului național.

3) **Articolul 23 alineatul (2) din Directiva 2019/1023**

   trebuie interpretat în sensul că

   se opune unei reglementări naționale care exclude accesul la remiterea de datorie într-un caz particular fără ca această excludere să fi fost justificată în mod corespunzător de legiuitorul național.

4) **Articolul 23 alineatul (4) din Directiva 2019/1023**

   trebuie interpretat în sensul că

lista categoriilor specifice de creanțe care figurează în acesta nu are caracter exhaustiv și că statele membre au posibilitatea să excludă de la remiterea de datorie și alte categorii specifice de creanțe decât cele enumerate în această dispoziție, cu condiția ca o astfel de excludere să fie justificată în mod corespunzător în temeiul dreptului național.

5) Articolul 23 alineatul (4) din Directiva 2019/1023

trebuie interpretat în sensul că

nu se opune unei reglementări naționale de transpunere care prevede o excludere generală de la remiterea de datorie a creanțelor de drept public – pentru motivul că achitarea acestor creanțe prezintă o importanță deosebită pentru o societate echitabilă și solidară, întemeiată pe statul de drept –, cu excepția unor circumstanțe și a unor limite cantitative foarte stricte, independent de natura creanțelor menționate și de împrejurările în care acestea au luat naștere și care, în consecință, restrânge domeniul de aplicare al dispozițiilor naționale referitoare la remiterea de datorie aplicabile acestei categorii de creanțe înainte de adoptarea acestei reglementări, cu condiția ca această excludere să fie justificată în mod corespunzător în temeiul dreptului național.

6) Articolul 23 alineatul (4) din Directiva 2019/1023

trebuie interpretat în sensul că

nu se opune unei reglementări naționale care stabilește o normă generală de excludere de la remiterea de datorie a creanțelor de drept public în măsura în care acordă un tratament privilegiat creditorilor publici față de ceilalți creditori, cu condiția ca o astfel de excludere să fie justificată în mod corespunzător în temeiul dreptului național.

7) Articolul 23 alineatul (4) din Directiva 2019/1023

trebuie interpretat în sensul că

nu se opune unei reglementări naționale care prevede o limitare a remiterii de datorie pentru o categorie specifică de creanțe prin instituirea unui plafon peste care această remitere este exclusă, fără ca acest plafon să fie stabilit în funcție de cuantumul datoriei în cauză, cu condiția ca această limitare să fie justificată în mod corespunzător în temeiul dreptului național.

8) Directiva 2019/1023

trebuie interpretată în sensul că,

atunci când un legiuitor național decide să exercite posibilitatea prevăzută la articolul 1 alineatul (4) din această directivă și extinde aplicarea procedurilor care conduc la remiterea datoriei angajate de întreprinzători insolvenți la persoanele fizice insolvente care nu sunt întreprinzători, normele devenite aplicabile acestor persoane fizice în temeiul unei astfel de extinderi trebuie să fie conforme cu dispozițiile titlului III din directiva menționată.

Semnături